

Marie Schäferová-Holešovská (1891-1975)

a Společenská výchova v období první republiky

Mgr. Jana Bartošová

V roce 1918 se Češi a Slováci dočkali konečně samostatného státu. To s sebou přineslo požadavek, aby jej reprezentovali svým chováním doma i v cizině, aby se jejich způsoby nepříznivě nelišily od mravů a společenských zvyklostí vyspělejších národů. Objevila se tak výrazná poptávka po společenské výchově. Myšlenka, která by mohla být v mnohém inspirativní i dnes.

Čelnou osobností, spjatou s výukou a propagací společenské výchovy, se stala učitelka Marie Schäferová Holešovská. Tato rodačka z Černovic u Tábora absolvovala v letech 1906 až 1910 Státní ústav pro vzdělání učitelek v Praze, později doplňovala své vzdělání odbornými kurzy, například tělovýchovným u proslulého znalce tělovýchovy MUDr. K. Weignera, pěveckým kurzem hlavního města Prahy, školením zdravotnickým, kurzem první pomoci a skautských vůdců. Vše se jí výborně hodilo. Začala jako učitelka na pražských národních školách, potom byla sekretářkou dětského odboru Českého srdce i sekretářkou První ženské školy pro sociální péči v Praze. Po provdání za dramatického spisovatele O. Schäfera se stala spolumajitelkou Kaskovy taneční školy.¹

Zájem o společenskou výchovu vznikl u Marie Schäferové Holešovské již za studia na Státním ústavu ku vzdělání učitelek, kde, podle jejích vlastních slov, byly adeptky nejen vzdělávány, ale také společensky vedeny. Velkým vzorem byla mezi zdejšími profesory především vnučka Boženy Němcové Marie Záhořová Němcová.²

Jediným společenským místem, kde se stýkala mládež, tedy dívky i chlapci, byly v dobách Mariina mládí a starších taneční školy. Nejstarší taneční školou v Praze byla škola Linkova. Do této školy chodili bratři Grégrové, Hálek i Neruda. Škola však měla poloněmecký ráz, který nevyhovoval novým českým měšťanům. A tak se stalo, že jeden z mladých členů Měšťanské besedy, Konstantin Kaska, založil v Praze druhou taneční školu. Nejprve byla provozována v hotelu Štěpán, později v místnostech Měšťanské besedy. Tady se vytvořilo první společenské středisko pro mladou českou generaci, které hned od počátku vychovávalo české děti i společenskému chování. Kaskovu taneční školu později převzal syn zakladatele Richard Kaska. Škola vynikala v tom, že se tu přísně dbalo na společenské školení žáků. Tato tradice byla trvale prováděna až do první světové války. Za války a těsně po ní však nastala kritická doba. Marie Schäferová Holešovská na to později vzpomínala takto: *„Mravní uvolnění a převrat v majetkových poměrech, zejména však po válce nesprávný výklad demokracie mezi mládeží způsobil, že hned po vzniku republiky nastal v prvních kurzech, nesmírně přeplněných, protože Linkova škola mezitím zanikla a jiná toho druhu nebyla, jistý anarchismus.*

¹ Cvek, Vojtěch, Životem ji vedla láska, in: Nástup, 8.5. 1969.

*Mladí hoši si vykládali, že demokracie znamená, že každý si může dělat, co chce. Odmítali nejen zdvořilé chování, ale i správné oblečení a tak nezbylo novému tehdejšímu majiteli školy, Otomaru Schäferovi, než rázně zakročit: kurzy zapsané již byly rozpuštěny, školné žákům vráceno a proveden nový zápis, kam byli přijati žáci, kteří slíbili podřídit se všem nařízením a správnému chování. To naprosto pomohlo a škola začala r. 1919 s nově vedenou společenskou výchovou.*³

Marie Schäferová-Holešovská začala v Kaskově škole působit od podzimu roku 1919, kdy se provdala za jejího majitele Otomara Schäfera. Ihned po svém nástupu zavedla pravidelnou a promyšlenou společenskou výchovu jako pravidelnou součást každého vyučovacího večera. Na začátku každé hodiny bylo společenské výchově věnováno deset minut. Na žádost žáků vydala pak Marie Schäferová Holešovská příručku *Společenský rádce Kaskovy taneční školy*.

Kaskova škola začala používat název *Kaskova škola tance a společenské výchovy*. Společenská výchova nabyla brzy takového věhlasu, že vzbudila široký zájem veřejnosti. Majitel novější taneční školy Červinka, který pořádal kurzy moderních tanců pro majitele jiných tanečních škol, požádal v roce 1930 Marii Schäferovou Holešovskou, aby připojila v jeho škole kurz společenské výchovy pro učitele tance.

V témže roce se začali zajímat o společenskou výchovu ředitelé některých středních škol. Bylo rozhodnuto o pravidelném pořádání kurzů pro středoškolskou mládež. Zanedlouho byla Marie Schäferová Holešovská požádána, aby kurzy společenské výchovy pořádala i pro posluchače kupeckých škol pokračovacích. Kurzy pro tyto žáky byly zaměřené především na styk prodavačů se zákazníky. Ve spolupráci se ředitelem těchto škol profesorem Rubínem byl vypracován plán a bylo stanoveno, že každý rok na podzim, ale i v lednu bude pro každou třídu zvlášť uspořádán šestitýdenní kurz vždy jednou týdně. Kurzy byly čteně navštěvovány a trvaly až do roku 1936. V roce 1932 požádalo o podobné kurzy pro pokračovací školu drogistickou i Gremium drogistů. Vyučovalo se tu dvě hodiny týdně po celý rok a kurzy trvaly až do roku 1942. Jelikož vyučování trvalo celoročně, bylo možno učební osnovy rozšířit podle potřeb žáků, zejména pokud se jednalo o styk prodavače se zákazníkem.⁴

Velký zájem o propagaci společenské výchovy projevil také Masarykův lidovýchovný ústav. Zájem byl probuzen praktickou zkušeností. Veřejní činitelé, kteří odcházeli na Slovensko, byli tam společensky bezradní. Jak uvádí sama Schäferová Holešovská: „*Slováci, kteří byli dříve od Maďarů zvyklí na jejich povýšené chování a kteří u Slováků nic neznamenalí, pokud nezachovávali i přepjaté společenské formality maďarských „grofů“*“, najednou začali se pít po pravidlech společenského

² Schäferová-Holešovská, Marie, Společenská výchova, její historie v letech 1919 – 1967, Archiv písemností Pedagogického muzea J.A. Komenského v Praze, sign. 25-131/16.

³ Schäferová-Holešovská, Marie, Společenská výchova, její historie v letech 1919 – 1967, Archiv písemností Pedagogického muzea J.A. Komenského v Praze, sign. 25-131/16.

⁴ Schäferová-Holešovská, Marie, Společenská výchova, její historie v letech 1919 – 1967, Archiv písemností Pedagogického muzea J.A. Komenského v Praze, sign. 25-131/16.

chování, *poněvadž bylo v jejich postavení nutné.*“ Pro ty chtěl Masarykův lidovýchovný ústav vydat knihu, která by jim pomohla. Tato žádost vedla v roce 1935 k vydání knihy *Společenská ABC*.⁵ Marie Schäferová Holešovská tu rozebírala správné společenské chování doma, ve společnosti, na cestách, při sportu, v dopisech, při tanci, u stolu, v restauraci i na ulici.⁶

Nebyla to však jediná kniha na toto téma, kterou Marie Schäferová Holešovská napsala. Časté dotazy žen, jejichž muži zaujímali vyšší společenské postavení, byli poslanci, diplomati, vyšší úředníci, na společenské chování, vedli Marii Schäferovou Holešovskou k sepsání knihy *Dáma a společnost*, jenž vyšla v roce 1935. Naopak spis *Společenská výchova dětí od narození do 18 let*, na které Marie Schäferová Holešovská pracovala v letech 1925 až 1930, nikdy vydána nebyla. Nejprve tomu zabránila válka, pak pozměněné společenské poměry po roce 1948.⁷ Dnes se rukopis nachází ve sbírkách Pedagogického muzea Jana Amose Komenského v Praze.⁸ „*Společenská výchova je vlastně v první řadě výchovou charakteru a teprve v druhé řadě cvikem ve společenské uhlazenosti, pokud se týče pohybu, řeči, jednání a veškerého konání, které uschopňuje člověka, aby v nejrůznějších okolnostech, jež mu život připravuje, jednal tak, aby to bylo v souhlase se zákony všeobecné morálky, současně však také, aby při tom i sobě posloužil co nejlépe, totiž, aby s každým vycházel dobře, uměl si získávat přátele a příznivce, uměl vyjít hladce i v situacích nepříjemných a s lidmi, s nimiž je těžko jednat,*“ píše v úvodu tohoto rukopisu Marie Schäferová Holešovská.

Ale vyvstávaly i další úkoly. Řada mladých hostinských a hotelových zaměstnanců trávila svoje dovolené v cizině jako zaměstnanci předních podniků, aby získali znalost cizích řečí a způsoby potřebné ve velkých podnicích. Tak vznikl nápad založit hotelovou školu. Jedním z vyučovacích předmětů tu byla i společenská výchova. Škola se rozběhla v roce 1943.

V této době Marie Schäferová Holešovská již měla v chodu svoji vlastní školu společenské výchovy „*Úspěch*“. K jejímu zřízení ji přivedla skutečnost, že do Kaskovy školy přicházelo čím dál tím víc matek s dotazy, mají-li také nějaké samostatné kurzy pro společenskou výchovu. Marie Schäferová Holešovská proto zavedla na zkoušku jeden kurz společenské výchovy. Všeobecný, pro každého. Obsahoval deset dvouhodin, návštěvníků bylo dvacet. Následovaly pak další kurzy. Jak sama učitelka vzpomíná: „*Protože první kurz ukázal, že je třeba jinak a něco jiného přednášet mladým dívkám, nebo vdaným paním a něco jiného, že potřebují studenti, něco jiného majitelé obchodů, - ti hned z počátku chtěli kurz pro sebe- pokusila jsem se systematické rozvržení přednášek podle toho, komu*

⁵ Schäferová-Holešovská, Marie, *Společenská výchova, její historie v letech 19191 – 1967*, Archiv písemností Pedagogického muzea J.A. Komenského v Praze, sign. 25-131/16.

⁶ Schäferová-Holešovská, Marie, *Společenská abc*, Praha 1935.

⁷ Schäferová-Holešovská, Marie, *Společenská výchova, její historie v letech 19191 – 1967*, Archiv písemností Pedagogického muzea J.A. Komenského v Praze, sign. 25-131/16.

⁸ Schäferová-Holešovská, Marie, *Společenská výchova pro mládež ve věku od narození do 18 let*, rukopis 1925-1930, Archiv písemností Pedagogického muzea J.A. Komenského v Praze, sign. 25-131/14.

byly určeny a také osnova byla podle toho upravena. Tak vznikly kurzy: pro paní domu, obchodníky a vedoucí závodů, pro sekretářky, pro děti.“

Vedle obvyklých forem společenské výchovy se v kurzech „Úspěchu“ přednášela psychologie, kultura řeči, právní vědomosti, organizace domácí práce, zařízení bytu, cestování, nauka o oblékání. Velký zájem byl především o kurzy pro sekretářky. Začal rovněž zájem o kurzy pro děti. To již ale bylo těsně před koncem války. Konec války a následující události pak pokračování této činnosti téměř znemožnily. Objevily se však jiné úkoly. Marie Schäferová Holešovská začala pořádat kurzy společenského chování pro průmyslové podniky, kde obzvlášť po znárodnění nastaly rozpory mezi zaměstnanci, kdy jeden nechtěl uznávat autoritu druhého, nebo pro zaměstnance, kteří měli vycestovat do ciziny. Přednášela také v Ústředním domě armády pro vojáky, v Ústavu oděvní a bytové kultury pro manekýnky a jinde.

V roce 1946 jí vyšla další kniha s názvem *Společenský breviář*. Kniha vznikla z popudu nakladatele Samce z Václavského náměstí. V roce 1957 pak byla Marie Schäferová Holešovská vyzvána zástupci Ekonomické školy v Reslově ulici, aby sepsala školní příručku pro žákyně této školy. Kniha měla být současně vhodná i pro zaměstnance zahraničního obchodu, kteří velmi často museli zajíždět do ciziny a nebyli zpravidla společensky nijak obratní a ve styku s výborně vychovanými Angličany či Holanďany zůstávali díky tomu v nevýhodě. Díky nedostatku papíru však vyšel pouze první díl této učebnice. Druhý díl, který zůstal v rukopise, pojednával právě o zvláštlostech společenských styků v cizině. Kniha měla neblahý osud, neboť po roce byl zrušen tento typ škol a jelikož kniha byla vydána právě pro tuto školu, stala se při změně školy bezpředmětnou.⁹

Anna Schäferová Holešovská zemřela v roce 1975. Do dnešních dnů nám po ní zůstala nejen řada knih, ale také odkaz, že společenská výchova má rozhodně své nezastupitelné místo ve společnosti.

Seznam literatury:

Cvek, Vojtěch, Životem ji vedla láska, in: Nástup, 8.5. 1969

Schäferová-Holešovská, Marie, Společenská výchova, její historie v letech 1919 – 1967, Archiv písemností Pedagogického muzea J.A. Komenského v Praze, sign. 25-131/16

Schäferová-Holešovská, Marie, Společenské abc, Praha 1935.

⁹ Schäferová-Holešovská, Marie, Společenská výchova, její historie v letech 1919 – 1967, Archiv písemností Pedagogického muzea J.A. Komenského v Praze, sign. 25-131/16.